

**UCHWAŁA NR XXX/231/2017
RADY GMINY SOCHOCIN**

z dnia 20 grudnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sochocin na lata 2017-2020”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017r. poz. 1875) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017r. poz. 2187) Rada Gminy Sochocin uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochocin na lata 2017-2020” w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Sochocin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady

Stanisław Kwiatkowski

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

**GMINA SOCHOCIN
POWIAT PŁOŃSKI
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE**

SOCHOCIN 2017

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania i cele programu	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	7
4.1. Dokumenty strategiczne na szczeblu krajowym	7
4.2. Dokumenty strategiczne na szczeblu wojewódzkim	11
4.3. Dokumenty strategiczne na szczeblu powiatowym	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Sochocin.....	20
6.1. Rys historyczny gminy	20
6.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego	28
6.3. Zabytki nieruchome	29
6.4. Zabytki ruchome	32
6.5. Stanowiska archeologiczne	33
6.6. Zabytki muzealne i inne	34
6.7. Miejsca pamięci narodowej	35
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	36
8. Założenia programowe	37
9. Instrumentarium realizacji programu	39
10. Zasady oceny realizacji programu	40
11. Źródła finansowania	40
12. Bibliografia	41
Załącznik nr 1 do programu	43

1. WSTĘP

W rozumieniu Konwencji ONZ o ochronie światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego sporządzonej w Paryżu 16 listopada 1972 r., podpisanej przez Polskę 29 lutego 1976r. za "dziedzictwo kulturalne" uważane są:

- zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Dziedzictwo kulturowe stanowi istotny element kształtowania świadomości i tożsamości narodowej oraz lokalnej (powiatów, gmin). W szerszym kontekście taką rolę pełni krajobraz kulturowy łączący treści przyrodnicze, widokowe, kompozycyjne, architektoniczne oraz współczesne. Obok działań związanych z gospodarką, infrastrukturą czy polityką społeczną, realizowanie zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami mających na celu zachowanie w dobrym stanie zabytków, układów przestrzennych, zespołów zabytkowych, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o ich znaczeniu dla historii i kultury - wpisuje się w politykę prowadzoną w sposób zrównoważony.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami służy przede wszystkim określeniu zasobów zabytkowych gminy, stanu zachowania i zagospodarowania oraz wskazanie wartości jakie niosą. Ponadto powinien zawierać zakres działań pozwalających wprowadzić skuteczny system ochrony dziedzictwa kulturowego, co skutkuje również określeniem zasad współpracy z urzędem konserwatorskim, lokalnymi organizacjami społecznymi oraz zasad komunikacji z lokalną społecznością (mieszkańcami, inwestorami, właścicielami zabytków), która jest głównym odbiorcą programu. Wypracowanie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i włączenie go do strategii przestrzennej gminy przyczyni się do jej pełniejszego rozwoju, poprawy jej atrakcyjności i właściwego zarządzania dziedzictwem zgodnie ze standardami konserwatorskimi.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA I CELE PROGRAMU

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.).

Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy, wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami określa art. 87 ust. 2 w/w ustawy, tj.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera art. 5 oraz art. 6 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997r. Nr 78, poz. 483 ze zm.). Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1875) gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.).

Zgodnie z art. 3 pkt 1 w/w ustawy zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ochronie i opiece, bez względu na stan zachowania, podlegają:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,

- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012r., poz. 642 ze zm.),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,

5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18),
- obowiązek prowadzenia przez wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art. 71),
- prawo ubiegania się przez gminę o udzielenie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącym własnością tej jednostki (art. 73),
- prawo udzielania przez radę gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- sporządzanie przez wójta i przyjmowanie przez radę gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata wójt przedstawia sprawozdanie radzie gminy (art. 87).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r. poz. 519),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r. poz. 2134 ze zm.),

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r. poz. 2147 ze zm.),
- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 ze zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r. poz. 290 ze zm.). Zgodnie z art. 39 w/w ustawy:
 - 1) prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - 2) pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków;
 - 3) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
 - 4) wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862)

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987 ze zm.) oraz ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.).

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1506 ze zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. DOKUMENTY STRATEGICZNE NA SZCZEBLU KRAJOWYM

Ochrona i opieka nad zabytkami jest istotnym elementem polityki kulturalnej państwa. W celu stworzenia warunków niezbędnych do jej realizacji Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W dokumencie tym określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017” przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014 roku. W Programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Do realizacji celu głównego opracowano cele szczegółowe i kierunki działania:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:
 - porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
 - przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
 - wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
 - wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
 - opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
 - opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
 - realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:
 - zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
 - wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji
 - pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
 - podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
 - merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków,
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:
 - przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005,
 - budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
 - promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
 - zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

Kolejnym dokumentem szczebla krajowego jest „**Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013**”, która została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jego przedłużenie czyli „**Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020**” przyjęto w 2005 roku.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia związane z funkcjonowaniem kultury. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła ewentualnego pochodzenia pozostałych środków.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały określone następująco:

1. Państwo powinno realizować zadania z zakresu kultury poprzez działania Ministra Kultury oraz działania jednostek samorządu terytorialnego;
2. Wydatki publiczne na kulturę w Polsce powinny wzrosnąć;
3. Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe, wyspecjalizowane instytucje typu arm's length oraz zlecanie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym;
4. Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury;
5. Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach;
6. Samorzady terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach;
7. Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury;
8. Unowocześnienie procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych;
9. Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury;
10. Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

11. Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2020 są:
- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
 - ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
 - rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
 - wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
 - stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem,
12. Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową;
13. Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach);
14. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu i instytucji kultury powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Misją strategii jest: *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*. Dokument wyznacza cel nadrzędny (strategiczny) określony jako *„zrównoważenie rozwoju kultury w regionach”*, uzupełniony przez cele częściowe, wśród których szczególną uwagę w aspekcie ochrony zabytków stanowi *„zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków”*.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w sferze spuścizny kulturowej Polski jest **Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”**. Uszczegółowienie Narodowych Programów Kultury stanowią odpowiednie Programy Operacyjne Ministra Kultury. W tym miejscu na szczególną uwagę zasługuje POMK „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego”, którego priorytetami są „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych” zarządzany przez Departament Ochrony Zabytków oraz „Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych”, dla którego instytucją zarządzającą jest Departament Dziedzictwa Narodowego.

4.2. DOKUMENTY STRATEGICZNE NA SZCZEBLU WOJEWÓDZKIM

Uchwałą nr 158/13 z dnia 28 października 2013 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął **Strategię Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 „Innowacyjne Mazowsze”**. Dokument ten określa główne zasady realizacji polityki regionalnej władz województwa, stanowiąc tym samym punkt odniesienia do wszelkich powstających na poziomie województwa dokumentów programowych i planistycznych. Strategia wskazuje cele i kierunki działań dla Mazowsza w wymiarze polityki regionalnej i terytorialnej. Jednym z sześciu zdefiniowanych w niej obszarów jest „dziedzictwo kulturowe”. Za cel rozwojowy w tym zakresie uznano „Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia”. Cel ten ma być osiągnięty poprzez działania w następujących kierunkach:

- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu,
- kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej,
- wspieranie rozwoju sektora kreatywnego,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej SPÓJNOŚĆ,
- upowszechnianie kultury i twórczości.

Działania kierowane dla obszarów wiejskich w tym zakresie to:

1. poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych),
2. wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych,
3. ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej),
4. rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej),
5. rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów,
6. promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu,
7. wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej,
8. wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym,
9. wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym. Aktualnie obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty został uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego w dniu 7 czerwca 2004 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu. Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego. Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana

przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych, krajobrazu kulturowego wsi i małych miast, zespołów budownictwa drewnianego, ośrodki tożsamości regionu, układów ruralistycznych i urbanistycznych, miejsc pamięci narodowej. W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach, pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej, promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców, edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej, wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

Strategia „Innowacyjne Mazowsze”, a także ustalenia przyjęte w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego stanowiły podstawę do wyznaczenia obszarów wsparcia dla **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020**. Program został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 12 lutego 2015 roku. RPO WM 2014-2020 składa się z 11 Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami. Celem strategicznym Regionalnego Programu jest: „Inteligentny, zrównoważony rozwój zwiększający spójność społeczną i terytorialną przy wykorzystaniu potencjału mazowieckiego rynku pracy”. Osie priorytetowe programu to:

1. Wykorzystanie działalności badawczo - rozwojowej w gospodarce.
2. Wzrost e-potencjału Mazowsza.
3. Rozwój potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości.
4. Przejście na gospodarkę niskoemisyjną.
5. Gospodarka przyjazna środowisku.
6. Jakość życia.
7. Rozwój regionalnego systemu transportowego.
8. Rozwój rynku pracy.
9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem.
10. Edukacja dla rozwoju regionu.
11. Pomoc techniczna.

W ramach osi 5. Gospodarka przyjazna środowisku wskazano cel tematyczny 06. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami. W jego ramach znajduje się priorytet inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, którego celem szczegółowym jest „zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu”.

Województwo Mazowieckie charakteryzuje się potencjałem turystycznym, na który składa się dziedzictwo kulturowe regionu. Na Mazowszu znajdują się obszary uznane za pomniki historii oraz wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W regionie ulokowane są 24 miasta historyczne oraz wiele interesujących zamków (14), pałaców (155) i dworów (345). Ogółem w rejestrze zabytków nieruchomości znajduje się 6757 obiektów (3. miejsce w Polsce), jednakże jego szczegółowa weryfikacja wykazała, że 124 z nich już nie istnieje, 118 jest zagrożonych, a 29 utraciło swoją wartość. Dokument opisuje również dysproporcje między Warszawą, a resztą regionu w zakresie kultury. W skali kraju województwo przoduje co do liczby instytucji kultury: 116 muzeów, 37 teatrów i instytucji

muzycznych, 57 galerii i salonów sztuki, 256 ośrodków kultury, 986 bibliotek, 59 kin stałych. Jednocześnie z uwagi na fakt, iż jest to region o największej liczbie ludności, imponujący współczynnik instytucji kultury w przeliczeniu na 1 mieszkańca, charakteryzuje się niską dostępnością do różnych form kultury i sytuuje Mazowsze daleko za innymi województwami.

Podstawowym dokumentem określającym politykę samorządu województwa w sferze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego racjonalnym wykorzystaniem jest **Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015**. Program opracował zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12 marca 2012 roku. Założeniem strategicznym programu jest: *„Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu”*. W ramach programu określono cztery cele operacyjne oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom:

1. Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu:

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,
- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa,

2. Kształtowanie tożsamości regionalnej:

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa,
- krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu,

3. Wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu:

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,
- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,

- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu,
4. Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych:
- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,
 - stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
 - kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
 - kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
 - wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,
 - adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
 - propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

Kolejnym istotnym dokumentem dla ochrony dziedzictwa kulturowego Mazowsza jest **Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015 – 2020**. Opisuje ona zamierzenia samorządu województwa mazowieckiego w obszarze kultury i kształtuje realizowaną w latach 2015 – 2020 politykę kulturalną. Przyjęta misja polityki kulturalnej województwa mazowieckiego brzmi: „*Kultura łączy każdego*”. Jako jeden z kluczowych problemów dla kultury województwa mazowieckiego zdefiniowano tu niejednoznaczność tożsamość historyczno-kulturową oraz brak dialogu współczesnych mieszkańców regionu z bogactwem jego zróżnicowanych tożsamości historycznych. Strategia zauważa, iż różnorodność, która mogłaby być bogactwem kulturowym Mazowsza, w obecnej chwili stanowi przyczynę jego podziałów.

Jeden z celów strategicznych w obszarze „Dziedzictwo – tożsamość – wspólnota” określony został jako „Żywe dziedzictwo”. Jest on nastawiony na włączanie wątków dziedzictwa historyczno-kulturowego w dialog ze współczesnością i budowanie wokół dziedzictwa żywych obiektów kultury. Propozycją reagowania w tym zakresie mają być programy:

- „Zabytki i muzea – żywe atrakcje”, którego celem jest promowanie takich form i koncepcji opieki nad dziedzictwem kulturowym – zasobami muzealnymi i zabytkami, które zbudują wokół niego żywą atrakcyjność, wkomponowaną w programy turystyczne, promocyjne, edukacyjne, społeczno-animacyjne lub aktywizacyjno-gospodarcze,
- „To także nasze dziedzictwo”, którego celem jest włączanie w żywy obieg kultury wątków dziedzictwa kulturowego regionu, które są szczególnie narażone na zapomnienie.

Pośrednio cele opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim uwzględnione są również w „**Strategii Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020**”, która dziedzictwo kulturowe Mazowsza uznaje za niewątpliwy atut województwa generujący ruch turystyczny w jego obszarze. Proponuje ona tworzenie na bazie zabytków

i dziedzictwa kulturowego konkretnych produktów turystycznych wpływających na gospodarczy i społeczny rozwój regionu.

4.3. DOKUMENTY STRATEGICZNE NA SZCZEBLU POWIATOWYM

W „Strategii zrównoważonego rozwoju Powiatu Płońskiego do 2020 r.” wymienia się obok walorów gospodarczych, dotyczących położenia geograficznego oraz warunków inwestycyjnych, również walory dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Wskazuje się na wiele zabytków: pałaców, dworów, kościołów i innych. Natomiast słabą stroną w tym zakresie jest zły stan zachowania tych obiektów. W dokumencie tym zostały określone cele:

1. Zwiększenie konkurencyjności powiatu na szczeblu regionalnym, krajowym i europejskim,
2. Poprawa warunków życia mieszkańców powiatu,
3. Podniesienie znaczenia kultury, jako czynnika wpływającego na rozwój społeczno-gospodarczy,
4. Ograniczenie niedostosowania społecznego.

Powiat Płoński to obszar zrównoważonego rozwoju, zapewniający stałą poprawę jakości życia mieszkańców, chroniący zasoby środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wspierający dalszy rozwój funkcji osadniczej, gospodarczej i z uwagi na bliskość Warszawy nastawiony głównie na turystykę weekendową.

„Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Płońskiego na lata 2004-2013” zatwierdzony Uchwałą Nr XIX/112/2004 Rady Powiatu Płońskiego z dnia 28 kwietnia 2004r. ukazuje sytuację Powiatu Płońskiego w zakresie środowiska naturalnego, zagospodarowania przestrzennego, gospodarki, sfery społecznej oraz dziedzictwa kulturowego. Omawia główne zadania stojące przed samorządem, ustala ich hierarchię, omawia rodzaje inwestycji i rozwiązań oraz źródła ich finansowania.

Celem III jest wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Płońskiego. Poprawa oraz ułatwienie dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz kulturalnej przyczyni się do wzrostu znaczenia kultury i turystyki w życiu społeczno-gospodarczym oraz umożliwi powstanie nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Wytyczone kierunki w obrębie celu III to:

- rozbudowa, adaptacja i modernizacja obiektów o znaczeniu dla kultury regionalnej,
- rozwój amatorskiego ruchu artystycznego i poprawa dostępności do dóbr kultury.

Problemy:

1. Brak powiatowych obiektów o znaczeniu dla kultury regionalnej,
2. Niedoinwestowanie gminnych obiektów kultury,
3. Brak środków na renowację obiektów zabytkowych i dworów będących w posiadaniu gmin i osób prywatnych.

Zadania i sposoby ich realizacji:

1. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, gminami i organizacjami pozarządowymi w zakresie renowacji zabytków (np. kościoły, dworki),
2. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach uzyskania środków na renowację.

„Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2013-2016” zatwierdzony został Uchwałą Nr XXXVII/230/2013 Rady Powiatu Płońskiego z dnia 27 marca 2013 r. W programie wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w Powiecie Płońskim oraz ustalono zasady ich ochrony:

1. Wszystkie działania związane z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków powinny uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
2. Parki wpisane do rejestru zabytków powinny być w całości użytkowane przez jednego użytkownika w sposób wykluczający jego dewastację,
3. Na terenie parków wpisanych do rejestru zabytków wprowadza się zakaz wyrębu oraz dokonywania nowych nasadzeń bez zgody WKZ,
4. Obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z zachowaniem obecnej i projektowanej funkcji do wartości obiektu,
5. Nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie planowania, skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną, wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
6. Na terenie cmentarza należy prowadzić wszelkie działania zmierzające do zachowania, porządkowania i rewaloryzacji nagrobków. Dla terenów przylegających do granic cmentarza należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającą właściwą jego ekspozycję.

Opieka nad zabytkami jest sprawowana przez ich właścicieli lub posiadaczy. Powiat Płoński będzie wspierać działania właścicieli lub posiadaczy a także podejmować samodzielne działania w celu:

1. Zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
2. Wyeksponowania poszczególnych zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
3. Zwiększenia atrakcyjności zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
4. Wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
5. Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
6. Zapobieżenia dewastacji ujawnionych stanowisk archeologicznych.

Powiat Płoński corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowym planom

zagospodarowania przestrzennego (art. 18). Niezależnie bowiem od ochrony wynikającej z wpisu do rejestru zabytków to Rada Gminy decyduje poprzez zapisy w w/w dokumentach o sposobach opieki nad swym dziedzictwem, mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

„Strategia rozwoju gminy Sochocin na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2025” została zatwierdzona Uchwałą Nr XII/101/2016 Rady Gminy Sochocin z dnia 2 lutego 2016r. Strategia jest jednym z etapów budowy lokalnego programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy w perspektywie najbliższych kilku lat.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części – diagnostycznej oraz strategicznej. Pierwsza część przedstawia aktualny stan gminy w obszarze środowiska przyrodniczego, społeczno-demograficznym, gospodarczym i infrastrukturalnym. Podsumowanie części diagnostycznej stanowi analiza SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony odnoszące się w sposób bezpośredni oraz pośredni do dziedzictwa kulturowego:

1. Mocne strony:

- Bogate walory krajobrazowo-przyrodnicze gminy
- Cenny zespół zabytkowy architektury sakralnej,
- Działalność społeczno-kulturowa Orkiestry Dętej Sochocin i Kapeli Folkowej przy Gminnym Ośrodku Kultury;
- Izba Pamiątkowa Guzikarstwa – wyróżnik na skalę powiatu, województwa i kraju.
- Lokalne wydarzenie kulturalno- rozrywkowe Rodzinny Piknik AERO- jedyna w powiecie organizowana taka impreza;
- Lokalni twórcy, rękodzielnicy;

2. Słabe strony:

- Brak odpowiedniej infrastruktury w sferze turystyki, sportu i rekreacji;
- Brak zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego terenów nad rzeką Wkrą;
- Niski poziom przedsiębiorczości w sferze turystyki;
- Brak Strategii Rozwoju Turystyki w Gminie Sochocin;
- Brak promocji gospodarczej gminy;
- W sferze kultury brak form aktywizacji społecznej/przedsięwzięć dla dorosłych (np. Klubów Rodzica, Klubów Seniora, warsztatów malarskich itp.);
- Niedostateczna infrastruktura w sferze kultury - Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna wymaga modernizacji, unowocześnienia i doposażenia.

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Sochocin, wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz przeprowadzona analiza SWOT pozwoliły na wyznaczenie czterech obszarów strategicznych (polityka społeczna, infrastruktura, gospodarka, przestrzeń gminy), które w znaczący sposób wpływają na jej przyszły rozwój gospodarczy, społeczny, ekologiczny i przestrzenny. W trzech z nich odbicie znajduje problematyka ochrony i ekspozycji dziedzictwa kulturowego gminy Sochocin:

Obszar „Polityka Społeczna”:

Cel strategiczny I. Wysoka jakość usług społecznych i bezpieczeństwo społeczne mieszkańców

Cel operacyjny I.3. Spójna, atrakcyjna i ogólnie dostępna oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna

Kierunki działań:

I.3.2.Modernizacja oraz doposażenie Gminnego Ośrodka Kultury i Gminnej Biblioteki Publicznej

I.3.4. Poszerzenie istniejącej oferty kulturalnej (organizacja wystaw, koncertów, warsztatów malarskich, promocja czytelnictwa) dla każdej grupy wiekowej.

I.3.7. Organizacja cyklicznych imprez kulturalnych, edukacyjnych, sportowych i rozrywkowych o charakterze lokalnym i ponadlokalnym

Cel operacyjny I.4. Wspieranie działań służących budowaniu tożsamości lokalnej i integracji mieszkańców.

Kierunki działań:

I.4.4. Wspieranie oraz organizacja inicjatyw służących kultywowaniu tradycji oraz tożsamości lokalnej.

Obszar „Gospodarka”:

Cel strategiczny III: Innowacyjna, wielosektorowa gospodarka oparta m.in. na potencjale turystycznym gminy i tradycji rolniczej

Cel operacyjny III.3. Stworzenie atrakcyjnej ofert turystycznej i kulturowej opartej na zasobach przyrodniczych, historycznych i kulturowych.

Kierunki działań:

III.3.1. Zagospodarowanie terenów doliny rzeki Wkry (m.in. budowa zbiornika retencyjnego na rzece Wkrze w Sohocinie i Gutarzewie) wraz z budową infrastruktury towarzyszącej.

III.3.2. Budowa parku linowego.

III.3.3. Wspieranie rozwoju bazy turystycznej (noclegowej, gastronomicznej).

III.3.4. Wspieranie utworzenia spójnej informacji turystycznej i promocji gminy.

Obszar „Przestrzeń Gminy”:

Cel strategiczny IV: Zrównoważony rozwój gospodarki przestrzennej i wysoka jakość środowiska naturalnego-przyjazne środowisko do życia i rozwoju

Cel operacyjny IV.1. Planowanie rozwoju gminy zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju

Kierunki działań:

IV.1.5. Prowadzenie polityki przestrzennej gminy w celu poprawy jej estetyki zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Wizja rozwoju Gminy Sohocin jest stanem docelowym, który zostanie osiągnięty z wykorzystaniem możliwości i zasobów gminy. Strategia określa następująco wizję gminy: „Sohocin to prężnie rozwijająca się gmina wykorzystująca walory krajobrazowo-przyrodnicze, położenie oraz kapitał ludzki stanowiąca atrakcyjny obszar osadniczy, inwestycyjny oraz turystyczno-rekreacyjny”. Określona wizja stawia do realizacji cele i wyznacza kierunki działania, obszary ingerencji, które wpłyną na wzrost poziomu jakości życia mieszkańców. Spowoduje tym samym wzrost atrakcyjności gminy pod względem turystycznym, inwestycyjnym i gospodarczym.

Misja gminy Sohocin kształtuje wizerunek Sohocina oraz wskazuje główne kierunki rozwoju i związane z nimi cele strategiczne. Misją strategii jest: „Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Sohocin poprzez społeczno – gospodarczy i przestrzenny rozwój gminy”. Misja gminy Sohocin kształtuje wizerunek Sohocina oraz wskazuje główne kierunki rozwoju i związane z nimi cele strategiczne.

„Lokalny plan rozwoju gminy Sohocin na lata 2007-2013” jest po Strategii rozwoju gminy Sohocin drugim dokumentem programującym. Potrzeba jego opracowania, dla wszystkich beneficjentów starających się o środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju

Regionalnego, wynika z Uzupełnienia Zintegrowanego Programu Rozwoju Regionalnego. W Lokalnym planie rozwoju zostały określone trzy przekrojowe kierunki rozwoju, które dotyczą wszystkich ważnych obszarów życia gminy i które składają się na realizację wytyczonych w Strategii celów:

1. Rozwój rolnictwa i innych alternatywnych źródeł dochodu;
2. Rozwój infrastruktury technicznej ze szczególnym uwzględnieniem działań na rzecz poprawy środowiska naturalnego;
3. Rozwój infrastruktury społecznej, turystyki i kultury.

W dokumencie przedstawiono uwarunkowania kulturowe gminy Sochocin:

- gmina o bogatym środowisku kulturowym nie w pełni udokumentowanym,
- nieliczne zabytkowe dwory istnieją jedynie w formie szczątkowej,
- daleko posunięta dewastacja parków,
- źle zachowane zabytki budownictwa ogólnego, całkowicie zniszczone zabytki techniki (młyny rzeczne, wiatraki),
- gmina słabo przebadana pod względem archeologicznym.

W dokumencie sformułowane zostały kierunki działań. Do każdego kierunku przyporządkowane zostały konkretne zadania, których realizacja powinna przyczynić się do rozwoju gminy Sochocin. Zadaniem jest promocja zabytków z terenu gminy i lokalnych tradycji.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sochocin” przyjmuje podstawowe cele zagospodarowania przestrzennego wynikające ze stanu obecnego oraz z uwarunkowań rozwoju gminy. Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną to m.in.: obszary parków dworskich, tereny stref konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, obiekty zabytkowe znajdujące się w rejestrze zabytków prowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Ważnym elementem w kształtowaniu przestrzennym gminy jest jego środowisko kulturowe oparte przede wszystkim na cennych zasobach przyrodniczo-krajobrazowych (tj. dolina Wkry) oraz wkomponowanymi w tę przestrzeń: parków wiejskich, pomników przyrody, miejsc pamięci oraz wielokulturowych stanowisk archeologicznych. W kierunkach i zasadach polityki przestrzennego zagospodarowania przestrzennego wymieniono przede wszystkim obiekty zabytkowe.

Uszczegółowienie Studium stanowi miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Dla całego obszaru gminy Sochocin został opracowany **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sochocin** zatwierdzony Uchwałą Nr XVI/101/2005 Rady Gminy Sochocin z dnia 19 maja 2005 r.), zmieniony uchwałami:

- Uchwałą Nr IX/69/2007 Rady Gminy Sochocin z dnia 20 grudnia 2007 r. oraz
- Uchwałami Nr XXXII/250/2014, XXXII/251/2014 i XXXII/252/2014 z dnia 22 września 2014 r.

Obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmuje zwarte kompleksy terenu określając funkcje terenów, zasady zabudowy i ich zagospodarowania z uwzględnieniem cennych walorów przyrodniczych i kulturowych. Stanowi zatem formalną podstawę kształtowania ładu przestrzennego. Ustala również ochronę konserwatorską dla obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze jego opracowania. Dla ich właścicieli oznacza to ograniczenia dotyczące realizacji niektórych prac budowlanych przy tych

zabytkach, a także konieczność ubiegania się o opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie prowadzonych przy nich remontów.

Niezależnie od szczegółowych ustaleń planu w przypadku odkrycia przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, należy zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć oraz powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie.

6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SOCHOCIN

Gmina Sochocin leży w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego. Graniczy z Gminą Gliniojeck, Ojrzeń, Nowe Miasto, Joniec, Płońsk, Baboszewo. Powierzchnia gminy wynosi 120 km². Obejmuje swoim zasięgiem 28 miejscowości, zamieszkałych przez prawie 6000 osób.

Prawie cały obszar gminy włączony jest w system powiązań przyrodniczych o znaczeniu krajowym. Korytarz ekologiczny towarzyszący rzece Wkrze, w obrębie którego leży gmina, spina dwa ważne obszary węzłowe: na północnym wschodzie obszar węzłowy o znaczeniu krajowym - biocentrum Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego; na południu obszar węzłowy o znaczeniu międzynarodowym - biocentrum Puszczy Kampinowskiej.

W ekologicznym systemie obszarów chronionych dawnego woj. ciechanowskiego prawie cała gmina leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu - północna, środkowa i wschodnia jej część należy do Obszaru Nadwkrzańskiego, natomiast niewielki południowy skrawek znajduje się w Obszarze Krysko-Jonieckim. Gmina Sochocin włączona jest również w obszar Zielonych Płuc Polski, którego granica przebiega wzdłuż południowej granicy byłego województwa ciechanowskiego.

W układzie zlewniowym cały obszar gminy należy do zlewni Wkry przepływającej z północnego-zachodu na południowy-wschód, dzielącej gminę po przekątnej prawie na dwie równe części.

6.1. RYS HISTORYCZNY GMINY

SOCHOCIN

Sochocin dawniej *Sąchocin*, a w 1402 roku *Sanhoczino*. Sochocin pod koniec XIV wieku był własnością prywatną i należał do kasztelana kruszwickiego Dobiesława i jego syna podkomorzego kujawskiego Krzesława. Położony nad rzeką Wkrą posiadał wszelkie warunki niezbędne do powstania targów, stanowił centrum gospodarcze lokalnego rynku. Był tu szlak handlowy łączący ziemię Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną, była to droga między miastami Poznań – Wilno, prowadząca dalej do Moskwy. W Sochocinie krzyżowało się kilka gościńców (gościńiec z Zakroczymia do Płońska, z Czerwińska do Płońska, z Płońska do Nowego Miasta, z Zakroczymia do Płocka). Ożywienie gospodarcze i handlowe decydowało o tym, że osada powoli zmieniała swój charakter, zatracając cechy wsi, przyjmując cechy społeczności miejskiej.

W 1385 roku Sochocin otrzymał prawa lokacji czyli prawa miejskie. O nadaniu praw miejskich zdecydowała w dużej mierze osoba właściciela. Księżę mazowiecki Janusz I zwany Starszym, wynagradzając zasługi Dobiesława, kasztelana

kruszwickiego i jego syna Krzesława, dziedziców wsi Sochocin, podpisał 1 października 1385 roku dokument lokacyjny nadając mieszkańcom Sochocina prawo miejskie „chełmińskie”.

W 1402 roku miasto Sochocin oraz wsie: Kondrajec, Rzy i Zielona zostały sprzedane przez Krzesława - Wojewodę Kujawskiego niejakiemu Skarpowi. Po śmierci Skarpa jego dzieci sprzedały Sochocin Ściborowi z Pilichowa w 1404 roku. Od tego czasu Ścibor Marszałek Dworu Księcia Janusza I i podkomorzy zakroczymski oraz cały jego ród uzyskał nazwę „Sąhoccy herbu Rogala”. Klucz sąchocki szybko się powiększał dzięki zakupowi wsi: Milewo, Żelechy, Obrąb, Biele-Brzeźnica, Niewikła, Chodziszewo, Ciemnowo, Gromadzyn, Kuchary Stare i Nowe, Dalanowo, Dalanówko oraz niektórych dóbr leżących na pograniczu powiatu sąchockiego, wyszogrodzkiego i ciechanowskiego. Zakupił również wójtostwa Nowego Miasta i Nasielska oraz niektóre domy w Ciechanowie, Zakroczymiu i Warszawie. Główny trzon majątku znajdował się na ziemi ciechanowskiej (1 miasto i 22 wsie) zaś jego jądrem był klucz Sąchocki.

Poczynania zmierzające do ożywienia gospodarczego Sochocina przerwała śmierć Ścibora w 1432 roku. Majątek został podzielony między dwóch synów i wdowę po zmarłym. Kłopoty finansowe synów Ścibora przyczyniły się do sprzedaży spadku po ojcu Janowi Rogali z Węgrzynowa w 1448 roku. W roku 1472 Jan Rogala zmarł, a klucz Sąchocki odziedziczyła jego córka Dorota (zdobyła smutną sławę-mężobójczyni). W związku ze zbrodnią musiała się zrzec dóbr na rzecz Księcia Janusza II.

Od 1480 roku Sochocin przechodzi z rąk prywatnych w ręce panującego. W ślad za tym Janusz II zainteresowany rozwojem swego miasta, a więc i ewentualnością powiększania dochodów, ponawia prawa miejskie dla Sochocina w 1492 roku. Trzy lata później miasto stało się siedzibą powiatu sochocińskiego i miejscem odprawiania sądów zwanych rokami. Przywilej lokacyjny z 1385 roku na czele miasta stawiał Wójtą, czyniąc go pierwszą i najważniejszą osobą w mieście. Do najważniejszych obowiązków Wójta należało sądownictwo (w otoczeniu ławników zwanych rajcami). Władzy Wójta nie podlegało duchowieństwo i szlachta.

W 1524 roku miasteczko książęce Sochocin wraz z innymi wsiami dostał dożywotnio Feliks Brzeski – Wojewoda Mazowiecki. Wraz ze śmiercią ostatnich książąt mazowieckich nastąpiła inkorporacja Księstwa Mazowieckiego do korony. Król przejął dobra książęce i Sochocin stał się miastem królewskim. Rok 1533 był niepomyślny dla Sochocina bowiem miasteczko przeżywało pożar, który zniszczył większość zabudowań.

W XVII wieku panujący kryzys gospodarczy dotknął również Sochocin. Lata wojny, przemarsze wojsk, głód ludności był przyczyną szerzenia się chorób i epidemii (w 1657r. Król szwedzki Karol Gustaw wycofywał się z Pułtusza przez Nowe Miasto, Sochocin, Płońsk).

Zaraza posuwająca się od południa w 1708 roku objęła Mazowsze, w tym również Sochocin. Ludzie masowo uciekali z terenów zarażonych, miasta ograniczyły wjazd w swój obręb, ustał handel, szlachta kryła się po dworach.

W roku 1771 dzierżawcą Sochocina jest Kazimierz Krasieński, chorąży koronny i starosta przasnyski.

Mazowsze dostało się pod panowanie pruskie w 1795 roku, a Sochocin został włączony do tzw. Prus Nowowschodnich (liczył wówczas 45 domów i 200 mieszkańców).

Wypadki wojny francusko – rosyjskiej z 1806 roku dotknęły także Sochocin, ponieważ wojska francuskie zimowały w mieście.

Echa wypadków powstania listopadowego z 1830 roku dotarły i na tereny Sochocina. Miasto znalazło się na terenie przemarszu wojsk polskich i rosyjskich. Całą okolicę dotknęła zaraza cholery, przyniesiona przez żołnierzy rosyjskich. W wyniku epidemii zmarło 69 osób.

Po klęsce powstania styczniowego Rosjanie przystąpili do likwidacji odrębności Królestwa Polskiego. Rezultatem tych działań było pozbawienie praw miejskich wielu miejscowości na Mazowszu. W 1869 roku władze carskie odebrały Sochocinowi prawa miejskie i zdegradowały go do rangi osady. Od tego roku Sochocin występuje jako siedziba gminy. Obejmowała wówczas obszar 11252 morgów. Na jej obszarze zamieszkiwało 5108 osób i znajdowały się 433 domy. W skład gminy wchodziły miejscowości: Antonowo-Korzeń, Baraki Wolińskie, Budy Ciemniewskie, Biele Brzeźnica, Ćwiklin, Ciemniewo, Cieciorki, Gromadzyn, Gutarzewo, Jesionka, Kępa, Koziminy, Kondrajec, Milewo, Smardzewo, Sochocin, Wierzbówiec, Zielona i Żelechy. Na jej obszarze istniały: Urząd Gminy, 2 szkoły, 2 młyny wodne, gorzelnia, cegielnia, tartak, 6 karczm, 2 kościoły katolickie, synagoga, dom modlitwy ewangelickiej, 304 gospodarstwa.

Pierwsza dekada XX wieku zaznaczyła się w Sochocinie założeniem w 1906 roku Polskiej Macierzy Szkolnej, a w 1911 roku powstaniem Ochotniczej Straży Pożarnej.

Dużo grozy przeżyli mieszkańcy Sochocina i okolic w czasie I wojny światowej, a w sierpniu 1920 roku, kiedy wojska rosyjskie w marszu na Warszawę stanęły nad Wkrą, doszło do walki na bagnety i zdobycia Sochocina.

Lata międzywojenne 1918 – 1939 były okresem spokoju, który przyczynił się do wzrostu i stabilizacji. W chwili wybuchu II wojny światowej Sochocin liczył 1750 mieszkańców, w listopadzie 1939 roku ziemie Mazowsza Północnego (w tym Sochocin) zostały wcielone do Rzeszy jako tzw. Rejencja Ciechanowska. W 1940 roku w Kucharach Żydowskich i Smardzewie powstały karne obozy pracy. W 1941 roku trwała akcja wysiedleńcza mieszkańców Sochocina i okolic. Wiele osób zginęło, wiele było represjonowanych, wielu uczestniczyło w zbrojnym ruchu oporu Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich. 18 stycznia 1945 roku Sochocin był wolny. Straty spowodowane wojną i okupacją trudno jest ocenić w liczbach. Wszystkie dane cyfrowe są niepełne i trudne do odtworzenia.

Po wyzwoleniu ujawniły się konspiracyjne rady narodowe. 19 stycznia 1945 roku rozpoczęła legalną działalność Powiatowa Rada Narodowa. W Sochocinie organizowaniem władzy gminnej zajął się członek KP PPR – dowódca Armii Ludowej na powiat płoński – Feliks Oporski z Idzikowic. Sekretarzem Komitetu Gminnego został Franciszek Kowalkowski, ale faktycznie pracą gminną kierował weteran ruchu robotniczego Nurzyński. Władze gminne ukonstytuowały się w składzie: Feliks Oporski – Przewodniczący Gminnej Rady Narodowej, Adam Barcikowski – Wójt. 1 kwietnia 1945 roku zakończono przeprowadzanie reformy rolnej. Pełnomocnikiem d/s reformy w Sochocinie był Stanisław Kotulski – rolnik, członek PPR.

Od stycznia 1955 roku powstawały Gromadzkie Rady Narodowe. Na terenie obecnej gminy Sochocin powstały w: Kołozębiu, Milewie, Smardzewie i Sochocinie. W 1957 roku zlikwidowano GRN w Smardzewie, a dwa lata później w Milewie. Obie rozwiązane gromady zostały przyłączone do GRN w Sochocinie. W sierpniu 1968 roku została rozwiązana GRN w Kołozębiu.

W 1972 roku weszła w życie reforma administracyjna przywracająca gminy, dlatego też Gromadzka Rada Narodowa w Sochocinie działała do tego momentu i została przekształcona w Gminną Radę Narodową. 1 stycznia 1973 roku podstawową jednostką

podziału administracyjno – samorządowego stały się gminy. Pierwszym naczelnikiem gminy Sochocin został Tadeusz Majewski.

Lata 1980 – 1990 to narodziny „Solidarności”, wprowadzenie stanu wojennego i upadek systemu komunistycznego. Wydarzeniom tym towarzyszyły zmiany administracyjne dotyczące statusu samego Sochocina. Zmiany te miały wpływ na tempo rozwoju, który w poważnej mierze zależał od zaangażowania, poświęcenia i zaradności władz gminy, jak i stopnia aktywności mieszkańców.

BIELE

Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880 r. – grunty wsi składały się z 741 morgów ziemi w tym 555 morgów ziemi ornej. Wieś liczyła wtedy 18 domów w tym 2 murowane. Żyło tu 229 mieszkańców. We wsi znajdowały się: szkoła początkowa, ewangelicki dom modlitwy i wiatrak.

BOŁĘCIN

Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880 r. – folwark prywatny, gm. Kuchary, par. Królewo liczący wtedy 5 domów, 33 mieszkańców. Folwark obejmował 303 morgi ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 176 morgów, łąk – 17, pastwisk – 22, wody – 23, lasu - 43, nieużytków i placów – 34. Były tu : gorzelnia, młyn wodny, tartak, cegielnia, pokłady torfu. Znajdująca się tu smolarnia należała do dóbr Drożdżyn.

CIEMNIEWO

Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880 r. – wieś licząca wtedy 19 domów, 125 mieszkańców. Znajdująca się tu smolarnia należała do dóbr Drożdżyn.

DROŹDŹYN

Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880 r. – wieś i folwark, gm. Kuchary, par. Sochocin. W 1827 roku było tu 8 domów, 71 mieszkańców. Folwark Drożdżyn Kurzątki z attynencją Niewikli. Wieś i folwark obejmował 877 mórg ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 667 morgów, łąk – 56, pastwisk – 50, lasu - 74, nieużytków i placów – 30 morgów. W 1880 roku były tu 3 domy murowane, 11 drewnianych. Płodozmian 13 polowy, pokłady torfu. W 1879 roku folwark oddzielony od dóbr Kołoząb.

GROMADZYN (d. Gromadzin)

Kolonia w gm. i par. Sochocin. W 1827 roku było tu 14 domów i 115 mieszkańców, w 1881 roku 17 domów i 184 mieszkańców, 367 mórg rozlewisk. Była dobra Gromadzyna były własnością rządu, w części zostały folwarki ponabywane na własność prywatną, a reszta uległa kolonizacji jak: kolonia Gromadzyn, Kol. Sochocin, Kol. Brzeźnica i wieś Siedlino. Parafia erygowana na przełomie XIV i XVw., kościół murowany, zapewne z I poł. XVIw., po zniszczeniach w wojnie szwedzkiej, około 1710 roku odbudowany jako drewniany. W miejscu rozebranego w 1904 roku kościoła wzniesiono obelisk z granitu polnego.

GUTARZEWO

Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880 r. – wieś i folwark, gm. i par. Sochocin. W 1827r. było tu 14 domów, 140 mieszkańców. W 1880 r. było tu 21 domów, 314 mieszkańców. Wieś i folwark obejmowały 547 morgów ziemi. Dobra Gromadzyn składały się z folwarków: Kondrajec i Zielona. Według opisu z 1868 r. dobra dworskie obejmowały 1755 morgów, w tym grunty orne i ogrody - 657 morgów, łąk – 70, pastwisk – 80, lasu - 770, zarośli – 110, nieużytków i placów – 68 mórg. Wieś Gromadzyn liczyła 26 osad z gruntem 191 morgów, wieś Kondrajec 28 osad z gruntem 277 morgów, wieś Zielona - 9 osad z gruntem 29 morgów.

W latach 20. XX wieku właścicielami Gutarzewa był Stanisław Fortunata Rzempołuski herbu Prawomir, sędzia pokoju w Płońsku, wnuk Antoniego, który nabył go od Cieślikowskich. Już przed drugą wojną światową majątek został częściowo rozparcelowany przez wdowę po śmierci męża sędziego Rzempołuskiego. W 1945r. majątek został rozparcelowany. Pozostał ośrodek, który przeszedł we władanie PFZ. W skład jego wszedł modrzewiowy dwór, otaczający go park ze stawami i sadem, podwórze gospodarcze. Budynki gospodarcze zostały wkrótce rozebrane. W 1973r. zdewastowany dwór podzielił los budynków gospodarczych i został rozebrany. Wiele drzew wycięto przy budowie mostu na rzece Łydni.

W 1978r. zaczęto budować tu remizę.

IDZIKOWICE

Wieś w gm. Kuchary, par. Sochocin miała 24 domy, 212 mieszkańców i obejmowała 12 morgów gruntu dobrego i 3 nieużytków. We wsi był żydowski dom modlitwy.

KOŁOZĄB

Wieś w gm. Kuchary, par. Sochocin miała 33 domy z 289 mieszkańcami, obejmująca 742 mórg gruntu, w tym 95 morgów nieużytków. W 1883r. według Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego dobra Kołoząb składały się z folwarków: Kołoząb i Bolęcín, wsi Kołoząb i Drożdżyn. Dobra te obejmowały 967 morgów ziemi. Folwark Kołoząb miał gruntów ornych i ogrodów – 402 morgi, łąk - 55, pastwisk – 119, wody – 3, lasu – 28, nieużytków i placów 20 morgów. Była tu osada młynarska, 6 domów murowanych i 28 drewnianych.

KONDRAJEC

Wieś i folwark, gm. i par. Sochocin. W 1827r. było tu 15 domów, 167 mieszkańców, w 1883 roku 21 domów i 346 mieszkańców. Wieś i folwark obejmował 747 morgów ziemi.

KUCHARY

Wieś gminna par. Królewo miała: izraelski dom modlitwy, Urząd Gminy, Kasę Wkładowo-Zaliczkową, fabrykę sukna, młyn wodny, browar, karczmę, 23 domy, 62 mieszkańców, 565 morgi ziemi, 68 nieużytków. W 1827r. było tu 11 domów i 61 mieszkańców. W 1823r. założono tu jedną z pierwszych w kraju fabryk sukna. W 1865r. fabryka wyrabiała sukna za 50 tys. rubli rocznie. W 1883r. fabryka stanowi własność Posnera, ma dwa koła wodne o 15 i 18 koniach, 34 warsztaty tkackie, 1700 wrzecion. Przerabia 4600

pudów wełny i wyrabia do 60 tys. arszynów sukna dla wojska. Fabrykę zamknięto około 1862r.

W gminie Kuchary znajdowały się dwa izraelskie domy modlitewne, sąd gminny, fabryka sukna, gorzelnia, browar, 2 młyny wodne, wiatrak, 2 tartaki, cegielnia, 3 karczmy. W skład gminy wchodziły następujące wioski: Bolęcín, Budy-Przepitki, Wesołówka, Wycinki, Drożdżyn, Idzikowice, Kadłubówka, Kalęcín, Kołożąb, Kuchary, Kownaty, Lisiewo, Michowo, Niewikła, Pruszkowo, Przepitki, Rachlinek, Salomonka, Ślepowrony, Strzechowo, Strubiny, Strubiny-Kroplin, Teodorowo, Szpondowo, Janin.

KUCHARY ŻYDOWSKIE

W średniowieczu Mazowsze było terenem niezbyt wzmożonego osadnictwa żydowskiego. Proces ten nasilił się w okresie panowania Kazimierza Wielkiego, co było wynikiem masowej imigracji ludności wyznania mojżeszowego z Zachodu. W wyniku licznych królewskich rozporządzeń zakazujących kolonizacji żydowskiej oraz ogromnej niechęci mieszczan mazowieckich miast, skupiska żydowskie w XVI w. nie były zbyt liczne i nie odgrywały jeszcze istotnej roli w lokalnym życiu społecznym. W drugiej połowie XVII w. wraz ze zmianą nastawienia polskich królów do społeczności żydowskich sytuacja Żydów powoli zaczęła się stabilizować. W 1670 roku żydowska społeczność pn. Mazowsza otrzymała od króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego szereg przywilejów osiedleńczych, na mocy których Żydzi mogli budować domy, bożnice i produkować piwo.

W 1817 r. wieś Kuchary wraz z okolicznymi ziemiami stała się własnością żydowskiego kupca i bankiera - Samuela Markusa Posnera. Jego działalność doprowadziła do pojawienia się w miejscowości społeczności żydowskiej. Pierwszą przyczyną tego procesu było organizowanie przez właściciela wsi kolonizacji żydowskiej w Kucharach. Zgodnie z założeniami Posnera chętni do przenosin Żydzi mieli zająć się uprawą ziemi przekazanej im przez właściciela wsi. Powyższy proces rozpoczął się w 1823 r. wraz z dekretem carskim umożliwiającym osadzenie Żydów na roli. Za zgodą Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych 24 kwietnia 1841 r. Posner zawarł pierwsze umowy z 31 rodzinami osadników żydowskich. Zgodnie z kontraktem osadnikom bezpłatnie przekazano na okres 9 lat odpowiednie grunty wielkości około 6 morgów wraz z budynkami gospodarczymi. Jednocześnie w kontrakcie zakazano odsprzedaży ziemi, propinacji oraz prowadzenia handlu. Wraz z rozpoczęciem akcji kolonizacyjnej władze gubernialne potwierdziły, że każdy Żydlolnik został zwolniony od opłaty podatku koszernego. W 1844 r. osadników wyzwolono od obowiązku odbywania służby wojskowej. Za swoją działalność Posner był wielokrotnie chwalony i wynagradzany. Dla osiedlonej społeczności ufundował dwa domy modlitwy, zaś swój dwór w Kucharach uczynił ośrodkiem życia kulturalnego i religijnego.

Zgodnie z raportem gubernatora płockiego z 1861 r. gospodarstwa w Kucharach liczyły po 25-56 morgów, w tym po 3-6 morgów łąk. Niemniej jednak po śmierci Salomona Posnera, w 1848 r., największa żydowska osada rolnicza zaczęła podupadać. Spadkobiercy szukając funduszy na ponowne uruchomienie zamkniętej fabryki sukna zaczęli zawyżać czynsze dzierżawcze wszystkim rolnikom oraz nakazali odrabianie pańszczyzny na swoich dobrach. Ci jednak odmówili pracy. Plenipotent Dawid Posner zwrócił się o pomoc do Rządu Gubernialnego w celu wyegzekwowania pańszczyzny. Zjazd urzędników w asyście kozaków co prawda nakazał ukaranie wszystkich przywódców protestu, ale jednocześnie odmówił pomocy przy wymuszeniu pańszczyzny, odsyłając sprawę do rozpatrzenia do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Komisja zgodnie ze swoją polityką zarządziła chłopom odrabiać pańszczyznę, kierując zarazem odpowiednie zapytanie w tej sprawie do Prokuraturii Generalnej. Ta z kolei orzekła w 1862 r., że wszelkie zastrzeżenia

w księdze hipotecznej wysuwane ze strony Dawida Posnera są nieważne, natomiast osadzeni rolnicy zgodnie z prawem wieczystego posiadania są zobligowani do robocizny na rzecz dziedziców.

W trakcie powstania styczniowego społeczność żydowska mając na uwadze ewentualne reperkusje ze strony rosyjskiej, asekurowała się wspierając obie strony konfliktu. Kupcy żydowscy zaopatrywali w prowiant armię rosyjską, ale zarazem dostarczali znaczne ilości broni powstańcom. Wielu Żydów z guberni płockiej wzięło aktywny udział w walkach po stronie powstańców, w tym między innymi Samuel Posner i Moszek Braun z Kuchar.

Ukaz z 1864 r. uznał wszystkich kolonistów za włościan, przekazując wszystkie grunty na własność oraz ustanawiając lokalny samorząd. Komitet Urzędujący nadał gminie Kuchary przywilej wybierania Żyda na wójta. Wspomniana reforma doprowadziła jednak do tego, że większość żydowskich osadników zrezygnowała z uprawy roli, przerzucając się na inne zajęcia. Przywilej z 1844 r. zwalniający żydowskich osadników od służby wojskowej, po reformie w 1864 r. stracił moc obowiązującą, wobec czego praca na roli przestała być zajęciem atrakcyjnym dla Żydów-rolników. W 1864 r. tylko czterech z 29 żydowskich osadników zamieszkujących w Kucharach nadal zajmowało się rolnictwem. Natomiast pozostali koloniści porzucający pracę na roli zaczęli oddawać się drobnemu handlowi, kramarstwu oraz rzemiosłu. Wśród nich znalazło się sześciu propinatorów, sześciu wyrobników, pięciu krawców, dwóch foluszników, dwóch szewców i jeden szklarz. Upadek żydowskiej produkcji rolniczej spowodował stopniowy odpływ przedstawicieli społeczności żydowskiej z Kuchar. Rozpoczęła się emigracja do miast oraz do Anglii i Ameryki.

Wielkie poruszenie w latach 1863-1864 wywołały zabiegi Żydów z Sochocina, starających się o uniezależnienie się od okręgu bożniczego w Płońsku. Przyłączeniu do gminy Sochocin stanowczo sprzeciwiali się koloniści żydowscy ze wsi Kuchary na czele z ich właścicielem Dawidem Posnerem. Zorganizowane w 1863 r. wybory dozoru bożniczego zostały przeprowadzone w atmosferze oskarżeń o fałszerstwa podpisów. Oficjalną zgodę na przyłączenie Kuchar do okręgu bożniczego w Sochocinie władze gubernialne wydały w 1865 roku. Decyzji nie uznał ani właściciel wsi, ani jej mieszkańcy, którzy m. in. nadal chowali zmarłych w Płońsku lub Nowym Mieście.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej w Kucharach odnotowano spadek liczby ludności żydowskiej. Jedną z przyczyn był koniec fabryki sukna, zniszczonej w wyniku działań wojennych, w której nadal poważną część załogi stanowili Żydzi. Ci w poszukiwaniu lepszych perspektyw emigrowali do innych pobliskich miast, zwłaszcza Żuromina i Pułtuska.

Na koniec należy również dodać, że podczas drugiej wojny światowej na terenie miejscowości w latach 1940-1941 funkcjonował hitlerowski obóz pracy przymusowej dla Żydów z terenów północno - zachodniego Mazowsza.

MILEWO

Wieś w gm. Sochocin, par. Wierzbówiec posiadał wiatrak, 22 domy, 279 mieszkańców, 785 morgów gruntu. W 1827r było tu 6 domów i 77 mieszkańców.

NIEWIKŁA

Wieś i folwark gm. Kuchary, par. Sochocin. Niewikła należała do dóbr Drożdżyn. W 1827r. wieś Niewikła, par. Królewo miała 9 domów, 98 mieszkańców. Folwark Niewikła

ze wsią Niewikla i Ślepowrony miała 1007 morgów gruntu, w tym ziemi ornej i ogrodów - 559 morgów, łąk - 90, pastwisk - 8, lasu - 324 morgi, zarośli - 14, nieużytków - 12 morgów.

PRUSZKOWO

Wieś i folwark gm. Kuchary, par. Królewo liczące w 1881r. 17 domów i 53 mieszkańców i obejmujące 536 morgów ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 449 morgów, łąk - 28, pastwisk - 4, zarośli - 2, nieużytków - 13 morgów.

RZY

Wieś włościańska gm. Ojrzeń, par. Sochocin, liczyła w 1827r. 18 domów i 132 mieszkańców, w 1881r. 22 domy i 196 mieszkańców.

SMARDZEWO

Wieś i folwark w gm. Sochocin posiadał kościół drewniany filialny (poch. z 1752r.), 20 domów, 347 mieszkańców. Dobra Smardzewo składały się w 1885r. z folwarków: Smardzewo i Jasionka i obejmowały 1241 morgów ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 342 morgów, łąk - 7, pastwisk - 13, lasu - 460 morgów, nieużytków - 30 morgów.

W 1860r. kasztelan zakroczymski Adam Bieliński wystawił w Smardzewie kaplicę, w której umieszczono kopię obrazu Matki Bożej Bocheńskiej. W 1752r. Teresa z Zielińskich Radzymińska ufundowała kościół modrzewiowy konsekrowany w 1772r. W 1915 świątynię spalili Rosjanie.

WIERZBÓWIEC

Wieś i folwark gm. Sochocin, par. Wierzbówiec posiadał w 1880r. kościół murowany, młyn wodny, 44 domy, 212 mieszkańców. W 1827r było tu 15 domów i 123 mieszkańców. Według Słownika Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich z 1880r. „kościół i parafia erekcyi niewidomej”. Parafia istniała już w 1567r. i obejmowała wsie: Wierzbówiec, Chociszewo, Milewo, Żelechy, Brzeźnicę. Murowany kościół był poświęcony w 1774r. Z powodu szczupłych rozmiarów parafii była ona zwykle pod wspólnym zarządem z par. Sarbiewo.

Folwark w 1885r. obejmował 1333 morgów ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 559 morgów, łąk - 52, pastwisk - 26, lasu - 659 morgów, nieużytków - 37 morgów.

WYCINKI

Wycinki albo SYBERYA, kolonia w gm. Kuchary, par. Sochocin miała karcznię, 5 domów i 16 mieszkańców.

ŻELECHY

Folwark w gm. Sochocin, par. Wierzbówiec miał w 1827r. 5 domów, 43 mieszkańców. W 1886r. były tu 4 domy i 40 mieszkańców. Folwark w 1886r obejmował 193 morgi ziemi, w tym gruntów ornych i ogrodów - 146 morgów, łąk - 10, pastwisk - 11, lasu - 20 morgów, nieużytków - 6 morgów.

6.2. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Krajobraz kulturowy gminy Sochocin nie odznacza się występowaniem obiektów i miejsc kulturowych ponadregionalnych. Jednakże są zabytki, które w połączeniu z walorami przyrodniczymi i rekreacyjnymi mogą uatrakcyjnić ofertę turystyczną skierowaną do odwiedzających gminę. W skali regionalnej i lokalnej zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków są bardzo ważne. Są materialnym świadectwem dziejów poszczególnych miejscowości, gminy, całego powiatu płońskiego dzisiejszego a szerzej historycznego.

Krajobraz gminy odznacza się płaskim terenem, szachownicą pól z nielicznymi i niewielkimi obszarami leśnymi, dolinami wije się Wkra. Wsie prezentują przeważnie typ ulicówki. Akcentem są wieże kościołów w Sochocinie i Smardzewie. Zespół kościelny w Sochocinie składa się z kościoła parafialnego p.w. Św. Jana Chrzciciela wzniesionego w stylu neogotyckim w latach 1908-1919, dzwonnicy w formie bramy, ogrodzenia i plebanii o ciekawej architekturze. Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Kostki w Smardzewie został wzniesiony w latach 1930-1938r. w stylu neogotyckim. Od II połowy XVII wieku Smardzewo stało się ważnym ośrodkiem kultu religijnego. W 1860r. kasztelan zakroczymski Adam Bieliński wystawił w Smardzewie kaplicę, w której umieszczono kopię obrazu Matki Bożej Bocheńskiej. Obraz sprowadził Stefan Krasieński. W Sochocinie i Smardzewie znajdują się również zabytkowe cmentarze, będące ważnym materialnym źródłem do badania dziejów wsi i parafii. Jak w całym regionie charakterystycznym elementem krajobrazu są kapliczki, krzyże i figury przydrożne.

Podobnie jest z istotnymi z punktu widzenia ekologicznego (siedliska ptaków, różnorodność flory) założeniami parkowymi, tworzącymi wśród pól zielone punkty. Z dawnych założeń podworskich znajdujących się w Gutarzewie, Smardzewie, Kucharach Żydowskich, Niewikli niewiele się zachowało. Najlepiej zachowany jest zespół pałacowo-parkowy w Niewikli z pałacem o oryginalnej architekturze.

Najcenniejsze zabytki i tereny zabytkowe zostały objęte ochroną prawną (wpis do rejestru).

Miejscowość gminna Sochocin posiada zachowany układ lokacyjny miasta, której centrum zajmuje prostokątny rynek z usytuowanym w północno - wschodnim narożniku dużym kościołem obejmującym znaczną część rynku. Wokół placu i w odchodzących od niego ulicach zachowało się sporo oryginalnej zabudowy z XIX wieku i z początku XX wieku. Miejscowość przecięta jest drogą krajową nr 50 Przasnysz – Ciechanów - Płońsk. Wartość istniejącej zabudowy jest różna. Najwartościowszym obiektem jest klasycystyczny budynek mieszkalny usytuowany na posesji Stary Rynek 1b. Przed drugą wojną światową budynek mieścił aptekę, przez pewien czas również szkołę. Po wojnie część budynku nadal była użytkowana na aptekę, a część przez Urząd Gminy. Wielkość i forma budynku pozwalają przypuszczać, że mógł on być pierwotnie pocztą lub zajazdem. Drewniana karczma z pocz. XIX wieku usytuowana dawniej w rynku została przeniesiona do skansenu w Sierpcu.

W ciągu ostatnich lat gmina Sochocin ze względu na swoje malownicze położenie oraz bliskość Warszawy, zmieniła swój charakter. Niektóre miejscowości takie jak: Bołęcin, Kępa, Kuchary, Smardzewo zmieniły się częściowo we wsie letniskowe. Częściowo na bazie dawnych zabudowań, ale często niezależnie powstało wiele obiektów o charakterze letniskowym lecz o bardzo różnym wyrazie architektonicznym. Wiele z tych budynków „udaje” starą zabudowę.

Wieś i rolnictwo związane są ściśle z otaczającym je środowiskiem przyrodniczym. Wtopione w przyrodę, współtworzą z nią krajobraz wiejski, który wraz z różnymi przejawami

życia biologicznego, formami zabudowy i architektury wiejskiej - stanowi nabierający na znaczeniu produkt uboczny działalności rolniczej.

Walory środowiska przyrodniczego - uroki krajobrazu, bogata sieć rzeczna, spora lesistość obszaru, czyste powietrze, spokój, spuścizna historyczna są podstawą do rozwijania się funkcji rekreacyjnych na terenie gminy Sochocin. Szczególnie cenione dla turystyki i rekreacji zwłaszcza przez mieszkańców Warszawy są tereny położone w dolinie rzeki Wkry i na obrzeżach dużych kompleksów leśnych. Największe skupiska nowej zabudowy letniskowej występują nad Wkrą w miejscowościach:

- Kępa - odcinek Wkry jest wyjątkowo malowniczy, z pięknym układem koryta i ukształtowaniem doliny oraz z bogatą i zróżnicowaną roślinnością brzegową i dolinową, jednakże dostępność brzegów utrudnia na ogół gęsta roślinność wodna. Na lewym płaskim brzegu, na wysokości zabudowy wsi Kępa znajduje się zabudowa letniskowa (32 działki). Teren ten jest zalesiony i lokalizacja zabudowy w niewielkiej odległości od linii brzegowej (5-10m) jest niezbyt prawidłowa. Zdarzają się sytuacje wejścia z zagospodarowania w linię brzegową i ograniczania swobodnego dostępu do wód, tak dla powszechnego korzystania, jak również dla potrzeb konserwacji rzeki;
- Podsmardzewo - tereny nadrzeczne są bogate w roślinność bardzo urozmaiconą, z porostem zwartym i kępowym. Na spokojnych odcinkach akwenu występuje roślinność wodna, zwłaszcza w rozlewisku powyżej jazu tworząc doskonałe warunki wędkarskie. Walory krajobrazowe tego odcinka są znaczne - piękny układ koryta i ukształtowanie doliny. Po obydwu stronach rzeki znajduje się zabudowa letniskowa. W miejscowości Budy Gutarzewskie - 14 działek, w Gutarzewie - 18, a w Podsmardzewie - 55 działek częściowo wbudowanych w kompleksy lasów prywatnych;
- Sochocin - tereny szczególnie cenne krajobrazowo sąsiadujące z kompleksem leśnym. Zabudowa letniskowa zlokalizowana jest na prawym brzegu rzeki Wkry;
- Kuchary Żydowskie, Bołęcin - tereny o wysokich walorach krajobrazowych, z pięknie ukształtowanym korytem rzeki, licznymi starorzeczami, rozległymi, szczególnie na prawym brzegu (pod Gromadzynem) terenami łągowymi. Jedno z kilku osiedli letniskowych na terenie Kuchar Żydowskich, nosi kontrastującą z nazwą wsi nazwę - Palestyna.

We wsiach: Bołęcin, Sochocin, Kuchary Żydowskie znajdują się wypożyczalnie kajaków. Można organizować jednodniowe spływy do położonego poniżej Jońca lub kilkudniowe spływy po Wkrze. We wsi Milewo znajduje się prywatne lądowisko. Niestety nie zachował się na terenie gminy żaden młyn wodny (Bołęcin, Sochocin). W Milewie zachował się jedyny wiatrak, choć jest w bardzo złym stanie technicznym.

6.3.ZABYTKI NIERUCHOME

Podstawę sporządzenia niniejszego programu stanowi Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Sochocin. Ewidencja prowadzona jest w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W ewidencji zostały ujęte następujące zabytki:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochocin w sumie zewidencjonowano 185 obiektów: 137 budynków głównie chałup wiejskich; 11 parków, cmentarzy i miejsc pamięci oraz 37 stanowisk archeologicznych. Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Po akceptacji wojewódzkiego konserwatora zabytków mogą być włączane nowe obiekty uznane za cenne dla historii gminy.

Do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego wpisane są następujące zabytki nieruchomości znajdujące się na terenie gminy Sochocin:

Lp.	Miejscowość	Zabytek	Wpis do rejestru
1	Biele	Grodzisko wczesnośredniowieczne	124/76-750/70WA z dn. 25.11.1970r.
2	Gutarzewo	Park podworski, XVIII w.	A - 220 z dn. 30.08.1980r.
3	Kuchary Żydowskie	Aleja lipowa, II połowa XIXw.	A-221 z dn. 30.08.1980r.
4	Niewikła	Zespół Pałacowy: - Pałac k. XIXw. - Park - 2 Aleje dojazdowe	A- 219 z dn. 30.08.1980r. A- 219 z dn. 30.08.1980r. A- 219 z dn. 30.08.1980r.
5	Sochocin	Zespół kościoła parafialnego: - Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela, mur. 1908-1919r. - Cmentarz Przykościelny - Ogrodzenie (mur. 1895r.) wraz z dzwonnica (1856r.)	A – 759 z dn. 03.10.2007r. A – 759 z dn. 03.10.2007r. A – 759 z dn. 03.10.2007r.
6	Bolęcín	Cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich (Armii Czerwonej), z ok.1950-1955r.	A-1257 z dn. 22.08.2014r.

Karty adresowe poszczególnych obiektów znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Mazowieckiego znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochocin. Syntetyczny opis zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru:

Biele – Grodzisko wczesnośredniowieczne

Grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. góra Napoleona. Zlokalizowane na zachód od rzeki Wkry, po prawej stronie drogi krajowej Płońsk - Ciechanów. Zachowany wał o narysie czworoboku, wysokości do 4 m, od północy opadający do podnóża krawędzi doliny. Jako stanowisko archeologiczne zostało wpisane do rejestru zabytków.

Gutarzewo – Park podworski

W latach 20. XX wieku wieś stanowiła własność Stanisława Fortunata Rzempełuskiego herbu [Prawomir](#). Już przed II wojną światową majątek o powierzchni około 201 ha został częściowo rozparcelowany przez wdowę po nim. W 1939r. zarząd nad majątkiem objęli Niemcy

wysiedlając wdowę. W 1945r. po ustąpieniu Niemców majątek został rozparcelowany. Pozostał ośrodek, który przeszedł we władanie PFZ. W skład jego wszedł dwór, otaczający go ogród dworski złożony z części parkowej i sadu, podwórze gospodarcze wraz z budynkami i kilka hektarów ziemi.

Park położony jest w części na terenie płaskim i równym oraz na pochyłości spadającej do 2 stawów, które znajdują się na płaskim terenie. Leży w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Łydyni. W zachodniej części parku znajdował się modrzewiowy dwór z dachem pokrytym dachówką. Ogólna powierzchnia parku wynosiła 4,6 ha.

Park posiadał charakter parku krajobrazowego. Część południowa została założona na planie lekko wydłużonego prostokąta. Jego figurę wyraźnie określają zachowane 2 odcinki: południowa i wschodnia aleja lipowa z domieszką grabu oraz od północy rząd grabów z domieszką lipy. Na podstawie wieku zinwentaryzowanych drzew można w przybliżeniu określić, że pierwotna koncepcja parku powstała w pierwszej połowie XVIII wieku.

Zdewastowany dwór został rozebrany w 1973r. Budynki gospodarcze zostały rozebrane na materiał budowlany. Zaorane zostało podwórze gospodarskie oraz droga, obsadzona wierzbami i kasztanowcami, prowadząca na południe od dworu w kierunku Sochocina. Zdewastowany został również ogród dworski. Przestał istnieć sad poprzecinany alejami grabowymi, altana i krąg grabowy znajdujący się w pobliżu dębu oraz kwietniki. Dewastacja zapoczątkowana została już przed II wojną światową.

Kuchary Żydowskie - Aleja lipowa

Dwór w Kucharach został wzniesiony prawdopodobnie przez żydowskiego kupca i bankiera - Samuela Markusa Posnera w XIXw. Po wojnie był on wielokrotnie przebudowywany m.in. w 1960 i 1980r. W trakcie tych prac znacznie zatracił cechy stylowe.

Przez teren parku przepływał strumień, który łączył 3 stawy. W południowo- wschodnim narożniku wśród drzew alei został postawiony w 1938 r. krzyż żelazny na betonowym cokole. W połowie długości wschodniego odcinka przy alei znajduje się wzniesienie, na którym kiedyś stała altana. Ogólna powierzchnia parku wynosiła 5,1 ha.

Park otaczający dwór również został zdewastowany w znacznym stopniu. Ostała się tylko cenna aleja lipowa o długości około 300 m założona w II połowie XIXw. – obiekt wpisany do rejestru zabytków.

Niewikla – Zespół pałacowo-parkowy

Pałac pochodzący z końca XIXw. otoczony jest założeniem parkowym z zabudowaniami gospodarczymi, zlokalizowanymi od strony wschodniej. Nie wiadomo przez kogo został on wzniesiony. Ostatnim właścicielem Niewikli był Adam Abramowicz. Po wojnie majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa. W wyniku reformy rolnej majątek rozparcelowano pomiędzy 38 nabywców. Pałac, park i zabudowania folwarczne były w użytkowaniu Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej. Obecnie właścicielem zespołu jest osoba prywatna.

Sochocin – Zespół kościoła parafialnego

Kościół neogotycki, którego budowa rozpoczęła się w 1908r., konsekrowany w 1919r.

Kościół jednonawowy, 4-przęsłowy, z transeptem o trójbocznie zamkniętych ramionach. Od strony zachodniej dostawiona wysoka wieża na planie kwadratu. Dekoracja wnętrza freskami autorstwa Edwardy Kacperskiej – Przeorskiej z 1952r.

Ogrodzenie - mur z kamienia łamanego z betonową koroną. Dzwonnica wpisana w ogrodzenie w postaci podwójnej arkady ostrołukowej, podpartej z boku podporami, na której ustawiona jest mniejsza pojedyncza arkada. Na chorągiewce na dzwonnicy data 1856, mająca zapewne związek z budową poprzedniego, drewnianego kościoła. Na jednym z kamieni muru data 1895r. Betonowa korona muru wykonana została w latach 60-tych.

Bolęcín – Cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich

Cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich (Armii Czerwonej) powstały około 1950-1955 roku. Założony został na planie prostokąta w układzie trzech pasm (centralnie trawnik z krzewami, flankowany kwaterowymi układami zbiorowych mogił), zakończonych dwoma pasmami długich mogił zbiorowych, za którymi wysokie drzewa zamykające perspektywę widokową. W paśmie śródownym, za trawnikiem wysoki kamienny postument (na kilkustopniowym cokole) z tablicą inskrypcyjną, zwieńczony rzeźbą stojącego żołnierza. Cmentarz wydzielony ogrodzeniem z betonu żwirowego (cokół i słupy przęsła) i ażurowych elementów stalowych o formach geometrycznych, na osi dwuskrzydłowa metalowa brama o zdobnictwie geometrycznym między dwoma furtkami.

Cmentarz ma wartość historyczną jako miejsce pochówku żołnierzy poległych w trakcie walk w 1944 i 1945 r. na północnym Mazowszu, a także wartość artystyczną jako realizacja przestrzenna nekropolii w konwencji socrealistycznej.

6.4.ZABYTKI RUCHOME

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”. Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty, niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Jako zabytki ruchome, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, traktowany jest również ich wystrój architektoniczny (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Zabytki ruchome to często obiekty stanowiące wyposażenie kościołów. Zabytki ruchome na terenie gminy Sochocin:

Smardzewo

- Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem - poł. XVII w.
- Sukienka z blachy srebrnej pozłacanej – XVII/XVIII w.
- Tabliczki wotywny z XVII, XVIII, XIX w.
- Kajdany żelazne z XVII-XVIII w.
- Monstrancja srebrna - 1716r.
- Kielich mszalny – 1778r.
- Kielich mszalny „podróżny” – 1815r.
- Relikwiarz św. Leonarda barokowy w formie krzyża – II poł. XVIII w.
- Ornat – I poł. XVIII w.
- Ornat – XVII, XVIII w.
na cmentarzu kościelnym:
- Nagrobek klasycystyczny z piaskowca Józefa Dembowskiego radcy senatu – 1842r.
- Nagrobek klasycystyczny z piaskowca Michała Bojarskiego – 1852r.

Sochocin

- Chrzcielnica – II poł. XVIII w.
- Feretron – XVII w.
- Feretron – XVIII w.
- Krucyfiks barokowy – I poł. XVII w.
- Monstrancja neobarokowa – 1876r.
- Monstrancja klasycystyczna – I ćw. XIX w.
- Kielich mszalny – XVIII w.
- Kielich mszalny – II poł. XVIII w.
- Kielich mszalny – I poł. XIX w.
- Relikwiarz św. Romana w formie krzyża – 1781r.
- Figura Marii (z grupy Ukrzyżowanie) – poł. XVIII w.
- Figura niezidentyfikowanego świętego – poł. XVIII w.
- Figura niezidentyfikowanego świętego – poł. XVIII w.
- Figura św. Józefa – poł. XVIII w.
- Obraz „chrzest w Jordanie” – 1877r.
- Obraz św. Katarzyny – XVIII w.
- Kocioł muzyczny miedziany – XVIII w.
- Ornat – I ćw. XVIII w.
- Ornat – poł. XIX w.

6.5. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Teren gminy Sochocin położony jest pomiędzy Wysoczyzną Ciechanowską a Wysoczyzną Płońską. Pod względem geologicznym zbudowany jest z utworów polodowcowych, które tworzą gliny zwałowe i piaski lodowcowo-rzeczne. Ukształtowanie terenu zostało wykształcone w wyniku działalności lodowca, erozji i akumulacji rzek. Rzeźba terenu jest płaska, przedzielona doliną rzeki Wkry oraz jej dopływami: Sony, Raciążnicy i Łydyni.

W obrębie gminy Sochocin w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano (po weryfikacji) łącznie 37 stanowisk archeologicznych. Na terenie gminy jest jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków - BIELE, nr obszaru AZP 47-61 (grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. góra

Napoleona). Karty adresowe poszczególnych stanowisk archeologicznych znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochocin.

Najstarsze udokumentowane ślady osadnictwa na terenie Sochocin pochodzą z epoki brązu. Na przełomie 1300-1200 lat p.n.e. obszar ten zasiedlony został przez plemiona tzw. Kultury Łużyckiej, uważane za przodków Słowian (m.in. stanowiska w Barakach, Idzikowicach, Gutarzewie). Zdecydowanie dominującą przewagę mają stanowiska średniowieczne i nowożytnie.

Zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest orka, która wzmacnia działania erozyjne w glebie, co zdecydowanie przyspiesza procesy destrukcyjne w obrębie ewentualnych stanowisk archeologicznych. Kolejnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest działalność detektorystów oraz tzw. „poszukiwaczy skarbów”. Ich proceder wywiera ogromny, negatywny wpływ na obiekty zabytkowe, powodując spustoszenie wśród nawarstwień kulturowych danego stanowiska, jak również pozbawia ewentualnych badaczy zabytków, mogących wyjaśniać np. datowanie stanowiska archeologicznego. Ze względu na powyższe, informacje na temat położenia poszczególnych stanowisk powinny być do wglądu tylko dla pracowników urzędu gminy bądź właścicieli terenu, na którym zlokalizowano stanowisko archeologiczne. Kolejnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych i zalegających tam warstw kulturowych, obiektów archeologicznych oraz wszelkich pozostałości pradziejowej egzystencji człowieka, są wielkie inwestycje liniowe (np. autostrady, drogi, gazociągi itp.). Przedsięwzięcia takie stanowią zagrożenie dla archeologicznego dziedzictwa kulturowego ale równocześnie stwarzają szansę na lepsze rozpoznanie, dzięki ratowniczym badaniom archeologicznym, pradziejów danego regionu i niejednokrotnie prowadzą do znacznego podniesienia jego walorów turystycznych dzięki randze dokonanych odkryć.

Podstawa prawna obligująca do uwzględniania stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków zawarta jest w zapisach ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W art. 3 pkt 4 ustawa definiuje zabytek archeologiczny jako zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Natomiast art. 22 pkt 5 tejże ustawy stanowi, że w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie stanowiska archeologiczne dzięki realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

6.6.ZABYTKI MUZEALNE I INNE

Historia guzików sochocińskich z muszli sięga lat 70 XIX wieku. Wtedy to w Łodzi i Warszawie zaczęły powstawać fabryki produkujące konfekcję. Nastąpiło zapotrzebowanie na guziki. Jako pierwsi w Sochocinie tą profesją zaczęli trudnić się Żydzi. Surowiec, a mianowicie muszle, wylawiano z okolicznej Wkry, w późniejszym czasie sprowadzono je z miejscowości położonych nad Narwią, Bugiem i Wisłą. Pod koniec XIX wieku produkcją guzików z muszli w Sochocinie zajmowało się około 450 osób. Guziki z muszli produkowano w domach, zajmowały się tym wielopokoleniowe rodziny. Maszyny używane do produkcji guzików tj. borownie, tokarnie i dziurkarnie, były kupowane w Polsce oraz sprowadzane z zagranicy m.in. z Wiednia. Guzikami z muszli handlowano m.in. w Warszawie, Łodzi,

Petersburgu. Guziki z muszli rzecznej i morskiej były produkowane przez mieszkańców Sochocina ponad 100 lat. Produkcja guzików odbywała się w sześciu etapach:

- zbiór muszli,
- wycinanie z muszli krążków,
- obróbka krążków – wykonywanie w nich wgłębień,
- wycinanie dziurek w krążkach,
- czyszczenie w bębnach,
- naszywanie na kartoniki.

Z inicjatywy mieszkańców utworzona została **Izba Pamiątkowa Guzikarstwa**, która mieści się w budynku Gminnego Ośrodka Kultury. Ideą, jaka przyświecała mieszkańcom, było ocalenie od zapomnienia historii unikalnego rzemiosła, charakterystycznego dla Sochocina. Mieszkańcy z sentymentem wspominają proces produkcji guzików, opowiadają historie rodzinne oraz anegdoty związane z tą profesją.

W grudniu 2009 roku odbyło się otwarcie stałej wystawy pod nazwą „Z bogactw natury. Sochocińskie guziki”. W tytule wystawy został podkreślony fakt, że guziki produkowano siłą ludzkich rąk z surowca naturalnego - muszli. Ekspozycja składa się z dwóch części. Pierwsza, złożona z plansz i fotografii, prezentuje historię Sochocina. Druga to zaaranżowane wnętrze mieszkalne, w którym zrekonstruowano proces wytwarzania guzików metodą rzemieślniczą. Zbiory, które można oglądać w Izbie Pamiątkowej Guzikarstwa, zostały zgromadzone dzięki zaangażowaniu mieszkańców, których rodziny często przez kilka pokoleń trudniły się tym zajęciem. Kolekcję, oprócz samych guzików, tworzą maszyny oraz narzędzia używane do ich wycinania, toczenia, dziurkowania. Uzupełniają ją liczne pamiątki i fotografie pochodzące z rodzinnych archiwów.

Wystawa została nagrodzona w 2009 roku w ramach IV edycji konkursu „Mazowieckie Zdarzenia Muzealne - Wierzba”, uzyskując pierwsze miejsce w kategorii „Najciekawsza wystawa zorganizowana przez placówkę muzealną na Mazowszu”.

Ponadto w celu promocji Sochocina i popularyzacji wiedzy o rzemiośle guzikarskim, przygotowano wystawę czasową pt. „Sochocińskie guziki – ślad dawnej tradycji”. Wystawa ma charakter edukacyjno - historyczny, opatrzona została dodatkowo publikacją o tym samym tytule oraz atrakcyjnie zrealizowanym filmem autorstwa Pana Jana Gawryłkiewicza. Obecnie odbywa swoją „wędrowkę po kraju” i cieszy się dużym zainteresowaniem.

6.7. MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

BOŁĘCIN

Pomnik i cmentarz żołnierzy Armii Radzieckiej

W trakcie walk wyzwoleniczych na północnym Mazowszu poległo około 2,5 tys. żołnierzy. Większość poległych pochowano na cmentarzu – mauzoleum w 188 grobach zbiorowych i 40 indywidualnych. W centrum cmentarza wzniesiono pomnik ku czci poległych (odsłonięty 9 maja 1948r.), na cokole którego umieszczono napis „Bohaterom Armii Radzieckiej poległym w walce z okupantem hitlerowskim wdzięczni mieszkańcy powiatów: płockiego, płońskiego, ciechanowskiego i mławskiego”.

SMARDZEWO

Przy drodze opodal szkoły - głaz pamiątkowy na miejscu kaźni

W okresie od 17 maja do 30 września 1940r. w budynku szkolnym mieścił się obóz pracy przymusowej. Osadzeni tu Polacy i Żydzi pracowali w majątku w Smardzewie. Po likwidacji obozu jeńców przewieziono do obozu w Gralewie. Więźniowie byli torturowani i mordowani przez niemiecką straż obozową. Zwłoki zamordowanych chowano w dołach na boisku szkolnym. W 1945r. zwłoki pomordowanych ekshumowano i pochowano na cmentarzu w Smardzewie. We wrześniu 1966r., w rocznicę likwidacji obozu, na miejscu kaźni odsłonięto głaz pamiątkowy.

Cmentarz - krzyż na mogile ofiar terroru

Krzyż na zbiorowej mogile ofiar obozu pracy przymusowej, których zwłoki ekshumowano i pochowano na cmentarzu w Smardzewie.

SOCHOCIN

Budynek szkoły - tablica ku czci poległych i pomordowanych

W latach 1939-1945 wielu mieszkańców Sochocina i okolic oddało życie za ojczyznę. Tablice odsłonięto na budynku szkolnym ku czci 140 mieszkańców poległych i pomordowanych w okresie okupacji.

KUCHARY

Przy drodze - obelisk upamiętniający poległych w hitlerowskim obozie pracy przymusowej

Podczas drugiej wojny światowej w latach 1940-1941 na terenie miejscowości funkcjonował hitlerowski obóz pracy przymusowej dla Żydów z terenów północno-zachodniego Mazowsza. W okresie listopad 1940r. - listopad 1941r. przebywało tu jednorazowo 150 więźniów (Żydów i Polaków). W Kucharach znajduje się obelisk poświęcony poległym w hitlerowskim obozie pracy w latach 1940-1941.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

Stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków jest zróżnicowany. W dość dobrym stanie są zabytki sakralne i kultowe. Nie zaobserwowano obiektów, którym grozi bezpośrednie niebezpieczeństwo zniszczenia.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochocin zostały ujęte głównie obiekty zabudowy wiejskiej. W trakcie weryfikacji okazało się, że większość dawnych domów mieszkalnych i budynków gospodarczych, zewidencjonowanych kilkadziesiąt lat temu nie istnieje lub są mocno przekształcone (stolarka okienna plastikowa, siding, tynki współczesne, blacha falista, dobudówki), ewentualnie znajdują się takim stanie technicznym, że nie jest możliwe przeprowadzenie remontu. Poza tym nie zaobserwowano charakterystycznych zespołów lub grup obiektów wiejskich.

Zespoły dworsko – parkowe w Niewikli, Kucharach Żydowskich i Smardzewie (obiekty prywatne) znajdują się w różnym stanie zachowania i stopniu zagospodarowania. Należy wspomnieć, że po wojnie majątki zostały rozparcelowane, przestrzeń zabytkowa zdegradowana.

Zabudowa Sochocina poza nielicznymi wyjątkami, nie posiada dużych wartości ale posiada wartość historyczną. Natomiast widoczny jest układ urbanistyczny, który należy zachować. Powinno się też wprowadzić zasady kształtowania nowej zabudowy w ramach warunków zagospodarowania przestrzennego (opracowanie miejscowego planu zagospodarowania Przestrzennego dla miejscowości Sochocin).

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem „Programu opieki nad zabytkami Gminy Sochocin na lata 2017-2020” jest prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji, zewnętrzne promowanie dziedzictwa kulturowego i stworzenie warunków do rozwoju świadomości lokalnej i historycznej, w czym pomóc ma zachowane i zrewaloryzowane dziedzictwo kulturowe.

Nie będąc właścicielem zabytków Gmina powinna włączyć się w opiekę i ochronę zasobów zabytkowych w sposób pośredni: ułatwiając zdobycie dofinansowania na prace remontowe czy konserwatorskie ze środków unijnych. Powinna również inicjować lub wspierać działania społeczne mające na celu uratowanie czy odnowienie obiektu zabytkowego np. zabytkowego nagrobka, kapliczki, obrazu w kościele itp. Ważna rola Gminy przypada zwłaszcza w kontekście zabytków, którym grozi największe zagrożenie zniszczeniem. Dobrym rozwiązaniem byłoby wygenerowanie corocznych środków na remonty czy konserwację zabytków, o które mogliby starać się właściciele. Ważną rolę Gmina pełni w kontekście promocji walorów kulturowych wewnątrz i na zewnątrz gminy.

Ponadto ważne jest zachowanie i zrewitalizowanie zgodnie z standardami konserwatorskimi układu urbanistycznego miejscowości Sochocin (zachowanie czytelności układu, nie wznoszenie nowych budynków mających ponad dwie kondygnacje, czy posiadających obce tradycji formy). Z tym wiąże się przygotowywanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i włączanie zapisów z opracowanego gminnego programu opieki nad zabytkami, co ułatwiłoby politykę konserwatorską.

Najistotniejszym priorytetem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest zachowanie w jak najlepszym stanie zabytków znajdujących się na terenie gminy oraz znalezienie środków finansowych na prace konserwatorskie i remontowe. Główne działania to:

1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków:
 - dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego,
 - określanie stanu technicznego obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, obiekty architektury (wykorzystanie zewidencjonowanych kapliczek w ramach inicjatywy społecznej),
2. Inwentaryzacja i ewidencja obiektów zabytkowych:
 - informowanie właścicieli zabytków o możliwości ich zewidencjonowania ze środków finansowych Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
 - zorganizowanie przez gminę praktyk studenckich mających na celu ewidencjonowanie zabytków (np. nagrobków, zabytków ruchomych),
3. Zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie:

- przygotowanie mechanizmu finansowego gminy mającego na celu dotowanie prac przy zabytkach,
 - monitorowanie stanu zachowania pałacu w Niewikli,
 - wsparcie finansowe dla właścicieli lub grup społecznych planujących prace remontowe kapliczek przydrożnych,
 - zachowanie czytelności układu urbanistycznego Sochocina, utrzymania jedno lub dwukondygnacyjnej zabudowy w historycznych liniach zabudowy, nie wyrażania zgody na powstawanie nowych obiektów nie spełniających podstawowych zasad konserwatorskich,
 - bieżąca opieka nad miejscami pamięci narodowej,
 - pomoc dla właścicieli w przygotowywaniu projektów unijnych, odnośnie dofinansowania prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach, które są w bardzo złym stanie technicznym,
4. Włączenie zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami w politykę przestrzenną Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego),
5. Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania:
- wykonanie tablicy informującej o przeszłości gminy, jej zabytkach i atrakcjach w głównych punktach gminy,
 - współpraca z sąsiednimi gminami posiadającymi na swoim terenie stanowiska archeologiczne w postaci własnych form krajobrazowych (grodziska) w celu wypracowania wspólnych metod działania do utworzenia tematycznego szlaku turystyczno-dydaktycznego lub tematycznej strony internetowej,
 - wprowadzenie dodatkowego oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do zabytków,
6. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego:
- kontynuowanie współpracy międzygminnej w celu promowania walorów przyrodniczych i kulturowych oraz atrakcji turystycznych,
 - kontynuowanie działalności izby guzikarskiej w Sochocinie, wprowadzenie do programu zajęć lekcyjnych w szkołach lekcji poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy, powiatu i województwa,
 - kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących organizacji społecznych i powstawanie nowych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej,
 - wykorzystanie głównych imprez w celu popularyzacji dziedzictwa lokalnego, wspieranie i inicjowanie konkursów, wystaw, sesji naukowych odnośnie dziedzictwa narodowego,
 - zainteresowanie mediów poza regionalnych tematyką kulturową gminy,
 - wytyczenie szlaków turystycznych, rowerowych, które przebiegają przez ważne miejsca kulturowe,
7. Współpraca władz samorządowych z urzędem konserwatorskim:
- informowanie o zagrożeniach zabytków,

- prowadzenie wspólnych działań prawnych w celu ratowania zabytków, którym grozi bezpośrednio zniszczenie.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy, jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy, której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne:

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe:

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne:

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji:

- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,

- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne:

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

10.ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie przedstawia się Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny „Programu opieki nad zabytkami Gminy Sochocin na lata 2017-2020” niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w tym programie.

11.ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych. Jednocześnie wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach.

Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- środki finansowe z budżetu państwa, „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programów ministerialnych - zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;

- środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej;
- środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- środki własne gminy - zgodnie z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych:

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury”
www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”
www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura kultury”
www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne”
www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko”
www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna”
www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym
www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych z funduszu sejmiku wojewódzkiego www.mazovia.pl

12.BIBLIOGRAFIA

Dokumenty

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r. poz. 1446 ze zm.),
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 ze zm.),
3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r. poz. 290 ze zm.),
4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014- 2017
5. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
6. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
7. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 „Innowacyjne Mazowsze”

8. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
9. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020
10. Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015
11. Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015 – 2020
12. Strategii Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020
13. Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu płońskiego do 2020 r.
14. Plan Rozwoju lokalnego powiatu płońskiego na lata 2004-2013
15. Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2013 – 2016
16. Strategia rozwoju gminy Sochocin na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2025”
17. Lokalny plan rozwoju gminy Sochocin na lata 2007-2013
18. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sochocin
19. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sochocin

Podstawowa literatura

1. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880- 1902,
2. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. X, Dawne województwo warszawskie, pod red. Izabelli Galickiej i Hanny Sygietyńskiej, z.16, Płońsk i okolice, PAN Instytut Sztuki, Warszawa 1979
3. Mazowsze Ciechanowskie i Mławskie, Janusz Żmudziński, Warszawa 1975
4. Walka, męczeństwo, pamięć, Aleksander Kociszewski, Ciechanów 1978r.
5. Diecezja Płocka 2004, Struktura personalno-administracyjna, Płocki Instytut Wydawniczy Płock 2004
6. Województwo Ciechanowskie, Ciechanów 1985
7. Dzieje Sochocina i dawnego powiatu sąchockiego, A. Kociszewski, Ciechanów 1985

Ważniejsze strony internetowe

www.powiat-plonski.pl/index

www.sochocin.pl/

www.wikipedia.org/wiki

[www. sztetl.org.pl](http://www.sztetl.org.pl)

ZAŁĄCZNIK NR 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochocin

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru zabytków	Nr karty
BUDYNKI					
1	Biele	Budynek gospodarczy	2		1
2	Biele	Budynek mieszkalny	5		2
3	Biele	Budynek mieszkalny	11		3
4	Biele	Budynek mieszkalny	12		4
5	Bolęcín	Budynek mieszkalny	22		5
6	Drożdżyn	Budynek mieszkalny	5		7
7	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	1		8
8	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	2		9
9	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	5		10
10	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	9		11
11	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	13		15
12	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	16		13
13	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	17		14
14	Gromadzyn	Budynek mieszkalny	18		12
15	Gutarzewo	Budynek mieszkalny	2		16

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

16	Gutarzewo	Budynek mieszkalny	19		19
17	Idzikowice	Budynek mieszkalny	5		20
18	Idzikowice	Budynek mieszkalny	12		21
19	Idzikowice	Budynek mieszkalny	26		22
20	Idzikowice	Budynek mieszkalny	35		23
21	Kępa	Budynek mieszkalny	27		25
22	Kępa	Budynek mieszkalny	26		24
23	Kępa	Budynek mieszkalny	30		27
24	Kępa	Budynek mieszkalny	35		28
25	Kołoźąb	Budynek gospodarczy	27		34
26	Kołoźąb	Budynek gospodarczy	35		33
27	Kołoźąb	Budynek mieszkalny	36		32
28	Kołoźąb	Budynek mieszkalny	40		29
29	Kołoźąb	Budynek mieszkalny	43		31
30	Kołoźąb	Budynek mieszkalny	46		30
31	Kondrajec	Budynek mieszkalny	7		36
32	Kondrajec	Budynek mieszkalny	12		44
33	Kondrajec	Budynek mieszkalny	13		42

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

34	Kondrajec	Budynek mieszkalny	16		41
35	Kondrajec	Budynek mieszkalny	20		37
36	Kondrajec	Budynek mieszkalny	32		43
37	Kondrajec	Budynek mieszkalny	33		38
38	Kondrajec	Budynek mieszkalny	45		45
39	Kondrajec	Budynek mieszkalny	53		40
40	Kuchary Królewskie	Budynek mieszkalny	13		46
41	Kuchary Królewskie	Budynek mieszkalny	14		47
42	Kuchary Królewskie	Budynek mieszkalny	15		48
43	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	3		51
44	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	5		55
45	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	6		56
46	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	9		53
47	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	12		52
48	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny	19		54
49	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny (dwór)	20		49
50	Kuchary Żydowskie	Budynek mieszkalny (czworak)	20		50
51	Milewo	Budynek mieszkalny	4		64

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

52	Milewo	Budynek mieszkalny	6		65
53	Milewo	Budynek mieszkalny	15		59
54	Milewo	Budynek mieszkalny	24		61
55	Milewo	Budynek mieszkalny	28		62
56	Milewo	Budynek mieszkalny	33		63
57	Milewo	Budynek mieszkalny	41		58
58	Milewo	Wiatrak			57
59	Niewikla	Budynek mieszkalny (dwór)		A-219 z dnia 30.08.1980r.	66
60	Niewikla	Budynek mieszkalny (czworak)			67
61	Podsmardzewo	Budynek mieszkalny	22		69
62	Podsmardzewo	Budynek mieszkalny	26		68
63	Pruszkowo	Budynek mieszkalny	33		70
64	Rzy	Budynek mieszkalny	3		71
65	Rzy	Budynek mieszkalny	5		78
66	Rzy	Budynek gospodarczy	5		79
67	Rzy	Budynek gospodarczy	5		80
68	Rzy	Budynek mieszkalny	15		76
69	Rzy	Budynek mieszkalny	20		72

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

70	Rzy	Budynek mieszkalny	23		74
71	Rzy	Budynek mieszkalny	27		75
72	Rzy	Budynek mieszkalny	36		77
73	Smardzewo	Budynek mieszkalny	3		82
74	Smardzewo	Budynek mieszkalny	6		83
75	Smardzewo	Budynek mieszkalny	7		84
76	Smardzewo	Budynek mieszkalny	18		85
77	Smardzewo	Kościół parafialny pw. Św. Wniebowzięcia NMP			81
78	Smardzewo	Budynek gospodarczy podworski			86
79	Smardzewo	Budynek gospodarczy podworski			87
80	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 1		117
81	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 2		118
82	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 8		120
83	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 13		121
84	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 15		122
85	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Stary Rynek 15a		123
86	Sochocin	Plebania	Ul. Stary Rynek 17		90
87	Sochocin	Kościół Parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	Ul. Stary Rynek	A-759 z dnia 03.10.2007r.	88

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

88	Sochocin	Dzwonnica	Ul. Stary Rynek	A-759 z dnia 03.10.2007r.	89
89	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Guzikarzy 1		91
90	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Guzikarzy 2		92
91	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Guzikarzy 4		94
92	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Nadrzeczna 2		95
93	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Nadrzeczna 9		96
94	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 16		111
95	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 17		112
96	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 23ab		113
97	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 29		39
98	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 46		114
99	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 50		115
100	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Sienkiewicza 52		116
101	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 2		141
102	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 7		142
103	Sochocin	Budynek gospodarczy	Ul. Żeromskiego 7		149
104	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 12		143
105	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 13		148

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

106	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 24A	144
107	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 38	145
108	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 40	146
109	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Żeromskiego 44	147
110	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wolności 3	138
111	Sochocin	Budynek gospodarczy	Ul. Wolności 3	139
112	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wolności 12	137
113	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wolności 13	140
114	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Pułaskiego 5	110
115	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 8	98
116	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 9	99
117	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 10	100
118	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 11	101
119	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 12	102
120	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 14	103
121	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 21	105
122	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 28/26	106
123	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Płońska 36	108

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

124	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 1		129
125	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 3		130
126	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 5		131
127	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 7		132
128	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 11		133
129	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 15		134
130	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 17		135
131	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Wojska Polskiego 19		136
132	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Polna 2		109
133	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Szkolna 12		124
134	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Szkolna 15a/15b		125
135	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Szkolna 26		127
136	Sochocin	Budynek mieszkalny	Ul. Szkolna 30		128
137	Żelechy	Budynek mieszkalny	19		150
PARKI, CMENTARZE I MIEJSCA PAMIĘCI					
138	Bołęcín	Cmentarz wojenny		A-1257 z dnia 22.08.2014r.	151
139	Gutrzewo	Pozostałości parku podworskiego		A-220 z dnia 30.08.1980r.	152
140	Kuchary Żydowskie	Pozostałości alei lipowej		A-221 z dnia 30.08.1980r.	153

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

141	Niewikła	Park podworski		A-219 z dnia 30.08.1980r.	154
142	Niewikła	2 aleje dojazdowe		A-219 z dnia 30.08.1980r.	155
143	Smardzewo	Pozostałości parku podworskiego			156
144	Smardzewo	Cmentarz przykościelny			157
145	Sochocin	Cmentarz przykościelny		A-759 z dnia 03.10.2007r.	158
146	Sochocin	Cmentarz parafialny			159
147	Gromadzyn	Ślad po kościele			160
148	Wierzbówiec	Ślad po kościele			161
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE					
149	Biele	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 47-61	124/76-750/70WA	1
150	Baraki	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 23		2
151	Baraki	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 29		35
152	Baraki	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 30		36
153	Baraki	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 31		37
154	Budy Gutarzewskie	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 46		3

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

155	Budy Gutarzewskie	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 47		4
156	Budy Gutarzewskie	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 48		5
157	Ciemniewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 5		6
158	Ciemniewo Budy	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 32		7
159	Ciemniewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 33		8
160	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 20		9
161	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 21		10
162	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 22		11
163	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 24		12
164	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 25		13
165	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61		14

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

			Nr stanowiska na obszarze AZP - 26	
166	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 27	15
167	Gutarzewo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 28	16
168	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 2	18
169	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 3	19
170	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 4	20
171	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 5	21
172	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 6	22
173	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 7	23
174	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 8	24
175	Idzikowice	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 10	25

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOCHOCIN NA LATA 2017-2020

176	Kępa	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 44	26
177	Kępa	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-60 Nr stanowiska na obszarze AZP - 21	27
178	Kępa	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 45	28
179	Kępa	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 49	29
180	Kępa	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 46-61 Nr stanowiska na obszarze AZP - 50	30
181	Pruszkowo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 33	31
182	Pruszkowo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 34	32
183	Pruszkowo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 35	33
184	Pruszkowo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 36	34
185	Pruszkowo	Stanowisko archeologiczne	Nr obszaru AZP – 48-62 Nr stanowiska na obszarze AZP - 1	17